① पेज – २ (५७,५८) 25×11×0.1 c.m.

गव्यकर्त्तव्य इत्यर्थः स्ववर्ग्यस्यमिहत्वादीति

... ...

योदाहरणोभ्राव्ये: नास्तिकायनच्चारणा

विषय - ज्योतिष

② पेज = 1 (७) 21×12.5×0.1 c.m.

मारकैरिति मारकद्धन्नक्षित: शनिर्मारकै: सह

... ...

स्तेषांद शत्रुआगत्यकाचीन्निधनं कल्पनीयम्

③ पेज = 1 29×13×0.1 c.m

मिप्रयोजनंपुतं यद्यातत्रै वाचायंवान्पुरुषोवेहत

... ...

प्रकरणाक्रतेपाद्यस्य श्रूयमाणांतत् ज्ञानाजत्प्रा

④ पेज -2 (२५,२८)

यरुलानुलविचार:॥ द्वितीयादशमीषवट य

रुलानुलमुदाहृता: ... ...

सतजशत्रुदशायमस्या: पापा: शुभा सविदं

जपरिहत्य।

गपवकर्तृत्वाद्यर्थः स्पचर्तेस्यासिद्धत्वादिति अतएवतृङिति नोक्तं अतएव चर्त्वस्यासि
द्धत्वादेव ननु एकङःसीत्यत्र सप्तमी च यथाश्रुतैव उञ्ञि च पक्षेऽन्ते परमार्थतो वा।
क्यशेन्नागीकारेण पूर्वान्तत्वे परा दित्वे वा नथाकृता वन्त्रे एकमेदोःन्तत्राह पूर्वःपरा
दित्वमिति श्रोतत्रितिरूपदेशेष्वादिसूत्रस्य उदिसिद्धत्वेपितु कार्यसिद्धत्वात्सनन्वेत्तती।
त्यत्रतृङः त्रिवोच्यम पक्षीकल्पयतीति न च शीतिसप्तमी निर्देशो लाघवार्थः द्वयोर
चरितार्थत्वे लाघवेनान्यविभक्त्युच्चारणेयुक्तं न त्वन्यथयत्नाधायानुपूर्वे वास्तिति पी
तिच पक्षार्थ इति भावः विरणामिति ब्लादसार्थमपि वक्तुपाः सूचकत्तोपपत्तेदर्शनादि
तिभावः णेत्वनस्यादि पत्तद्रष्ट्यास्त्रुत्वस्यासिद्धत्वेतु न वचनसामर्थ्यादिति भावः त्रिपा
दोसवैयापरिभाषाः प्रहह्रेनोपपत्तद्धये पीदमेवमसमाप्याने यद्योदेशपक्षइति कार्यं

मि

गपदकर्त्तव्यउत्यर्थः स्पचर्त्तस्यासिद्धत्वादिति अतएवतउडितिनोक्तं अतएव चर्त्तस्यासि
द्धत्वादेव ननु पुकङः सीत्यत्रसप्तमीच यथा अन्यैव उउमि चषष्ठ्यंते परमार्थतो वा
काशेन्नागीकरेण पूर्वांतत्वे परा दित्वेवानशकृता वक्तुं टकभेदोऽतआह पुटः परा
दित्वमिति श्रोतत्वतिद्रूपदेशोमादिःसुत्वस्य पुटसिद्धत्वे पित्वकासिद्धत्वात्तन श्रोतत्वती
त्यत्रतडः तिवोध्यम षष्ठीकल्पयतीति न च षष्ठीतिसप्तमीनिर्देशो लाघवार्थः द्वयोरु
चरितार्थत्वे लाघवेनान्यविभक्त्युच्चारणं युक्तं न त्वन्यथान्यासयात पुडे वास्त्विति षष्ठी
ति च षष्ठ्यर्थ इति भावः विरणामिति अंशदसार्थमपि बहुशः सूचकत्वोपपन्नदर्शनादि
तिभावः णोत्वं नस्यादि पनहृष्यास्तुत्वस्यासिद्धत्वेतुनवचनसामर्थ्यादितिभावः त्रिपा
द्यामवेष्या परिभाषा प्रवृत्तेरोपवन्नद्वयेपीदमेवसमाधानं यथोद्देशपक्षइति कार्य

ति

कालपदेनत्वाश्रितत्वान्नदोषःसंवीतत्वेपीतिभावः सेत्वापाङ्ङेतिप्रत्याहारस्यापायो विकल्प
द्वयमध्ये इति विभाषामध्ये च येवियमस्तेनित्याइतिनकासेडितिसूत्रेभाष्योक्तेरिति
भावः नचतन्मध्येपाठेननित्यत्वकल्पनेन तन्मध्यपतितानां नपरेणइत्यादीनामपिनि
त्यत्वापत्तिः स्वरितत्वबलादनुवृत्तस्य पुनर्वीग्रहणान्निवृत्तेरेकलभ्यमानायांस्तानन्त
रपवतत्कल्पनेनोपपन्नावन्यत्र तत्कल्पनमानाभावात् तस्माद तद्वीग्रहणस्य
मर्थ्यात्सेवेवीग्रहणस्यनिवृत्तेरितिभावः तन्निषेध्यादिति तस्यदोषइत्यस्यतन
प्राप्तः लक्ष्यसाहचर्येण देशाणतस्येवग्रहणात् पंचमीसमासात्तत्पुरुषाद्वै
त्यापिबोध्य परादित्वमिति ततःपरस्याचइति व्याख्यानेनेत्यर्थः ङमइत्यस्यषा
ष्ठीत्वमाश्रित्यङमेतपदावयवस्यह्रस्वात्परस्यङमो ङमुट् त्रर्दीज्ञो पद

पदद्वन्द्वर्थेन पूर्वादिन्वमेव कृतो न कृतम् पदस्येति च माडुपधाया इत्यादाविवावयवषष्ठी त्र्यादेपद १४

इत्युक्तेस्नात्सुम्नयोस्तु इत्यस्मात्तु तत्रिमन नित्यादौ अनन्त्यस्येति भावः वहिरंगपरिभा
षयेति नेदं वहिरंगतया असिद्धत्वादित्यर्थः उभयम् उ-मृदः पदादित्येतद्ग इति सूत्रा
करणोच यादिकेकार्य्यकालपद्रमंवेयि दिगिति दिगर्थस्तत्रत्यपरिभाषायाश्चिपा
द्याम भावएव किंच पदिपदागमा इति न्यायेनागमानामागमियर्म्मवैशिष्ट्यमपि
वोध्यते तेन नकारस्यावयवत्वनस्यापिपदान्तत्वात्सात्वनिषेधसिद्धिः ध्वनितं तर्हि द्वस्मा
त्परस्यडमंतस्यपदस्याविपरे ड-मुडित्येवार्थस्तथासति स्यान्त्वप्रागक्रके इति महदनि
ष्टमिति स्पष्टं चेदं सर्वं भाष्ये प्रत्ययलक्षणप्रतिषेधादिति इदं च प्रकृतिसूत्रे भाष्ये
स्पष्टम् अनन्तर्मत्वादिति पदितूमतिषेधः पदादिवियावितिपर्युदासेनपदान्त
वनिमित्तकेविधावेवेतिनलुमतेतिसूत्रेभाष्येस्पष्टमकिं चोत्तरपदस्यकार्य्यत्वप

पा० १
५८

वत्तस्य वृत्तिः अत एवमाषकुंभवायेनेत्यादौ पदव्यवायेपीति प्रतिषेधसिद्धिरित्युच्यते तेन तदा प्राची
नोक्त अजादेः पदस्येति व्याख्यानमेव प्रागणस्य इष्टे चेदं त्यागव्याख्यानं प्रकृतसूत्रे उञिचपदे अ
त्रच भाष्ये तेन निषेधेन सिद्धमिति प्रकृतसूत्रभाष्ये किमुक्तं दोषानन्याश्रुतामम् त्रि
सकारके तेति न च पुनर्द्धितेन तदपि सिद्धं लक्ष्ये लक्षणस्येति न्यायात् अत्र चेदमेव शा
पकं वाक्यम् अनर्थकमिति इदम् पलक्षणं प्रकृतिसूत्रभाष्ये तैर्गौरवं चेत्यपि वो
ध्यं स्पष्टार्थमिति अनेन तु ग्रहणमधिकारपक्षेपि परस्परः तरः पूर्वस्यानुनासिक उ
त्यर्थस्य स्पष्टावायनार्थं वा शब्दवदिति सूचितम् विधिपक्षे तु ग्रहणं तु तदप्रकरणे
इत्यर्थलाभार्थम् वक्ष्यते त्वाधिकारत्वमेवोचितम् मत्वर्थ सो रिति सूत्रे कृतयो वि
न उपसंख्याने विभाषा भगवदित्यनयो रुदाहरणं भाष्ये नानासिकाद्यनुस्वारणा

वा द्वितीयलग्नमाष्टमव्यय स्थानतपीश्वानां च संबंधात्

मारकैरिति मारकृच्छ्रतिभिः शनिर्मारकैः सह मारकग्रहैः सह संबंधात्सहाव स्थानादि संभवात्संबंधात्सर्वान् इतरमारकानपि अतिक्रम्य स्वयमेव निहंता भवत्येव इतरान्सर्वानित्यनेन स्वापेक्षया पूर्वमागतानूपश्चादागतान्मारकानतिक्रम्य स्वयमेव निहंता निधनदाता भवतीत्यर्थः

मारकैः सह संबंधान्निहंता पापकृच्छ्रतिः अतिक्रम्येतरान्सर्वान्भवत्येव न संशयः २६ केवलानां च पापानां दशासु निधनं क्वचित् कल्पनीयं बुधैर्नृणां मारकाणामदर्शने २७ अस्मिन्नर्थे संदेहो नास्तीत्यर्थः केवलानामिति मारकग्रहाणामदर्शने गोचरे सति केवलानां च पापानां तृतीयाधिपादिनां मारकग्रहासंबंधिनां च दशासु दशाविपाकेषु बुधैर्नृणां क्वचिन्निधनं कल्पनीयमिति

मारकादेशनिदशा संभव एवेदं

बहूनां मारकाणां संभवे ... कल्पनीये ... सर्व ... मारकाणां ... दशायां ... धनकल्प ...

पूर्वोक्तानामसंभवे

२६X

तेषामिति साक्षाद्दत्तं भवेत् निर्ष्यीणादत्तं ऽ दत्तं भवेत् ऽ प्राप्ते सत्यां लग्नाद्व्ययाधीशाद् दशास्वपि निर्ष्याणं भवति
दशास्वपि च ऽ वंचनाद्व्ययाधीश दशा ... अष्टमे ... केवलपापिना ... दशा ... निर्याण ...
व्ययाधीश ...

तेषामिति तेषां व्ययस्थानस्थितानां व्ययाधीशसंबंधिनां च पापिनां दशावि
पाकेषु नृणां नंदानां मरणं भवेत् तेषामसंभवे अनागमे सति सादाद्व्यया
धीशादशास्वपि निधनं भवेत् २४ अलाभ इति एषां पुनर्व्ययस्थानस्थि
तग्रहसंबंधिनां पापिनामलाभे अनागमे व्ययेशितुर्व्ययस्थानाधिपा

तेषां दशाविपाकेषु संभवेन्निधनं नृणाम् तेषामसंभवे सादा
द्व्ययाधीशादशास्वपि २४ अलाभे पुनरेतेषां संबंधेन व्यये
शितुः क्वचिच्छुभानां च दशास्वष्टमेशादशासु च २५

व्ययेशसंबंधिद शा

एतत्साध्वलाभे

तत्संबंधिनां च योगकारकव्यतिरिक्तशुभग्रहाणां च दशासु दशाम दशा
विपाकेषु निधनं मरणं क्वचित् एतेषामलाभे सति अष्टमेशदशासु अ
ष्टमेशत्वेनेन लग्नादष्टमेश इत्यर्थः एतेषां मारकत्वे सत्यपि एतेषां द
शासु अनागतत्वे क्वचिन्निधनं कल्पनीयम् २५ ॥

शुभग्रहादशा ... व्ययेशाद्दशासु ... अष्टमेशदशायां ... निधनं कल्प्य

स्यं प्रयोजनं फलं यथा नैवाचार्यवान्पुरुषो वेद तस्य तावदेव चिरं यावन्न विमोक्ष्येऽथ संपत्स्यत इति अ-
द्वितीयवस्तुज्ञानस्य प्राप्तिः फलं॥ प्रकरणप्रतिपाद्यस्य तत्र तत्र प्रशंसनमर्थवादः यथा नैव येना-
श्रुतं श्रुतं भवत्यमतं मतमविज्ञातं विज्ञातमित्यद्वितीयवस्तुप्रशंसनं॥ प्रकरणप्रतिपाद्यस्य दार्ढ्या-
र्थं प्रतिपादनमुपपत्तिः यथा नैव सौम्यैकेन मृत्पिण्डेन सर्वं मृन्मयं विज्ञातं स्याद्वाचारंभणं
विकारो नामधेयं मृत्तिकेत्येव सत्यं इत्यादिवाक्यप्रतिपादितम्। तद्दृष्टान्तेनाद्वितीयवस्तुप्रतिपा-
दनं एवं षड्विधलिंगैरशेषवेदान्तानामद्वितीये ब्रह्मणि तात्पर्यनिश्चयः इदमेव श्रवणमित्युच्यते।
श्रुतस्याद्वितीयस्य वस्तुनो उपपत्तिभिरनवरतमननं मननं विजातीयप्रत्ययरहितसजातीयप्रत्ययप्रवाहीकर-
णं निदिध्यासनं न तु केवलं शब्दशक्तिविषयं निरूपणं युक्तितः श्रवणमुच्यते बुधैः वस्तुनस्तु विषयं
निरूपणं युक्तितो मननमित्युदीर्यते चनसस्त्वविनिमात्रेण ध्यानमित्यभिवदन्ति वैदिकाः॥

तदर्थं प्रमाणान्तरं ... वस्तु तत्त्वं वस्तुतामर्थं इति केचिदाहुः॥ तन्न। यो नित्यं ... तद्भावादित्यभिप्रायः वस्तुतामर्थं वस्तुतः दयति पुरुषबुद्धिः॥२=

पक्षान्तरापत्तेश्च॥१=

विधं वस्तुनान्यथयितुं शक्नुतान्यथयितुं चेति पुरुषाभिप्रायो वस्तुनान्यथयितुं न ज्ञानं वा कर्तुं ज्ञानेन कारणं। न हि भावेपि स्वप्नस्य स्ववाक्यार्थं ज्ञानदर्शनात् नहि न रम्यतीतिमात्रेण कार्यान्तरं चरि तत्त्वे सति न रथं प्रमी ति ज्ञानं न योग्यत्वं शक्नुतान्यथयितुं न च प्रत्यक्षे पेलिंगे निश्चीयते वेदेलिङ्गानि न दर्शितानि उपक्रमोप संहारादेरभ्यासो पूर्वतापलं सर्थवादोपपत्ती च लिंगं तात्पर्यनिर्णये इति सूत्रशारीरं प्रकरणप्रति पाद्यस्याद्वितीयवस्तुनः आद्यन्तयोः प्रतिपादनमुपक्रमोपसंहारौ यथा छान्दोग्ये षष्ठे सदेवसो म्येदमग्र आसीदेकमेवाद्वितीयं ब्रह्म ऐतदात्म्यमिदं सर्वमित्युपक्रमोपसंहारावाद्यन्तयोः प्रकर णप्रतिपाद्यस्य पुनः पुनः प्रतिपादनमभ्यासः यथा तत्रैव तत्त्वमसीति नवकृत्वोऽभ्यासः प्रकरणप्रतिपाद्यस्य मानान्तराविषयताऽपूर्वता यथा तत्रैवाद्वितीयवस्तुनो मानान्तराविषयत्वमपि विषयत्वं पुरुषवत्स्वाभिदधाति प्रकरणप्रतिपाद्यस्य श्रूयमाणं तत्तज्ज्ञानानन्तरं

नवतारभ॥२=

कृष्यतीति ... तदलत्वतत्त्वं ... सिद्धत्वमित्यर्थः॥२=

छान्दोग्य षष्ठ एव॥२=

ष कलाकलाविचारः ॥ द्वितीयादष्टमीपक्षे कलाकलमुदाहृतं । विषमा
श्च कलां सर्वा शेषा स्युर्निष्फलाः कलाः ॥ ग्रहवारः ॥ रविश्चन्द्रो गुरुस्सौरिः
वलायेस्तु कलामताः भौमश्शुक्रौ कलाख्यौ बुधवारः कलाकलः ॥ न
क्षत्राणि सूर्यपात्रिः ॥ आर्द्रादित्य पुष्य पित्र्य वह्नि भरण्या शूद्र देवाश्विनी भा
गाश्च चरनैर्ऋतानि कलसंज्ञानुक्तानि भानि स्फुटं ब्राह्मादित्यकर्णेइवि ।
श्वाहिर्बुध्न्य मघान्त्य बुधभाजपान्याहि स्युः पद कलान्यतः कलकलान्युक्ता ।
निशेषाणि च । वारे तिथौ च नक्षत्रे कलेयात्र्यिनो जयः कलाख्याया ।
स्तिनो हानिः सोपि स्युः कलाकले ॥ अथ योगिनीफलोदय ॥ पूर्वस्या
मुदये ब्राह्मणी प्रतिपन्नवमी तिथौ माहेश्वरी कौमारी स्यात् द्वितीयादशमी
तिथौ एकादशी तृतीयायां कौमारी वह्निकोणगा द्वादश्यां च चतुर्थ्यां ।
याम्यां वैष्णवी नैर्ऋत्यां भवेत् पंचम्यां च त्रयोदश्यां वाराही दक्षिणे तथा
षष्ठ्यां चैव चतुर्दश्यां इन्द्राणी पश्चिमोदये पौर्णमास्यां च सप्तम्यां वाय

2

मु॰ द॰ २४

ग्रोवेरिकेष्वयेन नष्टेदिने ष्टम्योमहालक्ष्मीरिवालये इंद्रयत्नाग्निने
ऋणे गामयोर्वा वायुमूलिनाम् काष्टमजेनिगोगिन्यः क्रमात्स्मृताः पदादि
षु पृष्ठनादक्षिणवामेयोगिनीगमनेहिता वामसंमुखयोगिनेष्टा पृष्ठे
दक्षिणेनयेन वामाग्रेसंमुखेदाग्रुडेजयदाष्टष्टदक्षिणे याज्ञाकालेप्रवेशे
चयोगिनीसंमुखेवर्जयेत् ॥ अथकालपाशः ॥ कौबेरीतिथिवपरीत्येन ।
कालोवारेकौद्वेसंमुखेनसपाशः राज्ञाविनोविपरीत्येनगणपायाद्याग्रु
देसंमुखेवर्जनीयौ ॥ अथचक्रविधौपाद्यसमसहारे ॥ प्रातःकालानलकपाभृ
पाशीद्गनभक्रौवेरस्तोदिशो यामार्धेनृत्यराहिपाशीकुजभौमौहष्ट
षष्ठी नि॰शि॰ रहदक्षिणानुत्यभौहिन्नाटकोहोनरगेरयोवर्जनीशाला
क्ववनेदइष्टलिसहिमां भुशि घनीचीर्दपः एकुञ्जाव्यानननोवायोद ।
हिणध्यानपाश्चिमे आग्रयीजरनैनन्यायुप्रहार्धचानेहले ॥ अथयान ।
निधिः ॥ गोत्ह्रौजेषवाननिाश्येस्त्र पूर्णाभिदानम्रककेर्योश्चुनेदाको

अगर कालकेन गापाशवार कौनुगाको ले॰ ग्रहोपि

कन्याज्ञमीन॰ ... मिथुन ...

वृ॰ ॥ मकर सिंह 3

ष्णिनयोर्नैधनहे च चित्रा न गा धनुः जे भ ही नेष्टाः ॥ अथस्नानवाराः ॥
नत्रभौमे मा गा हस्ति त्वाषु भंदः वेदाद्धे केजभेन्न सूर्यके शुक्रः कोदंडालि धन
मीनेशुक्रेभेन्नकेजेोगाख्यानवारान शस्ताः ॥ अथस्नाननक्षत्राणि ॥ मघा तुल
केशानि मैत्राणि मूलश्रवणदाहणो रेवतीयाम्यधा चैत्रसार्पमेवादे
न्नन्ये ॥ अथस्नानवेदः ॥ भूपंत्रनेदाग्रमषाहशालववेमाइवेदाव।
हुहन्नणीः मेषादिकानो क्रमणो भवेनिमात्रा सह्यइष्ठ च स्नानवेदः
गृहे क्व विवाहे च कुमार्या पूजनेन त्या एनसवावाहनादौ स्नानवेदं विव
र्जयेत् ॥ सर्वकार्येषु वनमनोहरे ॥ तिथिवारवेनतच्च संयोज्य पृच्छा।
पदेद्विधा द्वाभ्यां एमेन त्याधेद्वर्धं एणविन्याथ भाजयेत् शेषमिति
भिस्तु वनत्याद्धिगुणपाककेः शायेभ्रूपन्ये भवेत्पीडा मध्ये शून्ये महद्भयं।
शेषे शून्ये भवेन्मृत्युः सर्वकार्ये विवर्जयेत् ॥ अथपाटलयोगः ॥ सूर्य
भान्नागये साइसप्तभिभागमाहरेत् एकत्रिपंचचत्वाए हाटलं नाम।

घातलग्नानि- मे॰ १ घा र २ व्य ४ द्वि ० दि क ० सूर्या २ र गा द ह कं के २ स्वा ११ ग्निर
सायकाः ॥ सर्वादिघातलग्नानि यात्रायां वर्जयेत्सुधीः - ८४

मु. ८. १५

त्रिशून्यम्‌ त्रिषट्कुमरणे शेषैर्हीनः सप्रभ्रंस्थानमहाटलः यात्रायै चपलं लग्नवाह
समये चौर्ये च मैथुने यात्रायां पाणिमनःतुलाकबंधने विधौ पापापारिडायग्रहे ।
ग्रस्येभो भूत्यादिरोहनेविप्रोन्नाज्यः सदैवाटलो यत्नादत्र शुभं शुभमे
गलविधौ दोषानन तस्य कोचन ॥ प्रश्नहीनबलम्‌ ॥ सर्वभाकृणत्युच्चान्दे
पहादिनिर्धवायुक्‌ नवमे समशेषे हीनबलं तत्र कीर्तितम्‌ ॥ ग
र्गः ॥ प्रवेशानिर्गमौ स्यातामेकस्मिन्नेव वासरे तदा प्रावेशिकं चैत्य
बुधैर्नैव न यात्रिकम्‌ ॥ भृगुः ॥ एकस्मिन्नेव दिवसे यादवेदमतप
वेशस्तु प्राप्ते स्ववारे स्थूलेन विनये योगिनीपूर्वम्‌ ॥ रत्नवल्यां ॥
प्रावप्यके यदा याने सम्यक्ते निधने पि वा व्रजेदर्कोदये तत्र वामध्या
केवाण्यकिनः ॥ यात्रासागर ॥ ३७ः प्रयामते गर्गाः प्राज्ञनन्तव
हस्पानेः शौरिस्त्रमनोन्मा हे हि जवाको जनार्दनः ॥ लग्नवाहः ॥
प्रायोजगः सहजपञ्चुदयाग सन्ध्याः पापाः शुभाः सवितुजैपरिहन्य ।

शुभं यात्रायां

प्रातकाल ३ पश्चि ५